

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมา

สำนักงานสถิติแห่งชาติ ได้จัดเก็บข้อมูล ด้านอนามัยและสวัสดิการอย่างต่อเนื่องมาตั้งแต่ พ.ศ. 2517 โดยในช่วงแรกได้ดำเนินการสำรวจ ทุกปีจนถึง พ.ศ. 2521 และตั้งแต่ พ.ศ. 2524 – 2544 ได้ดำเนินการสำรวจทุก 5 ปี และสืบเนื่องจาก รัฐบาลได้เริ่มดำเนินการโครงการหลักประกัน สุขภาพถ้วนหน้ามาตั้งแต่เดือนตุลาคม 2544 เป็นต้นมา ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระบบ สาธารณสุขของประเทศไทย ดังนั้นกระทรวง สาธารณสุขจึงได้ขอความร่วมมือจากสำนักงาน สถิติแห่งชาติ ให้มีการดำเนินการสำรวจอนามัยและ สวัสดิการทุกปี ระหว่างปี พ.ศ. 2546 – 2550 หลังจาก พ.ศ. 2550 สำนักงานสถิติแห่งชาติได้ ดำเนินการสำรวจสำรวจอนามัยและสวัสดิการ ทุก 2 ปี ซึ่งในปี 2554 นับเป็นครั้งที่ 1 โดยดำเนินการสำรวจในเดือน มีนาคม พ.ศ. 2554 จากครัวเรือนส่วนบุคคลตัวอย่างประมาณ 26,520 ครัวเรือน

2. วัตถุประสงค์

เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการได้รับ สวัสดิการการรักษาพยาบาล การเจ็บป่วย การบริการ ส่งเสริมสุขภาพ การรับบริการทันตกรรม การเข้ารับ บริการด้านสาธารณสุข ค่าใช้จ่ายในการรับบริการ ด้านสาธารณสุข การเข้าถึงสวัสดิการค่า รักษาพยาบาลของประชากร การประเมินสุขภาพ ของตนเอง และสุขภาพจิตของประชากร

3. ขอบข่ายและกลุ่มรวม

ประชากรที่อยู่ในกลุ่มรวมของการสำรวจครั้งนี้ ได้แก่ บุคคลผู้อาศัยอยู่ในครัวเรือนส่วนบุคคลใน ทุกจังหวัดทั่วประเทศ ทั้งในเขตเทศบาลและนอกเขต เทศบาล

4. ระยะเวลาอ้างอิง

1) ในรอบ 1 เดือน ก่อนวันสัมภาษณ์ หมายถึง ระยะเวลานับย้อนหลังจาก เดือนที่สัมภาษณ์ไป 1 เดือน กล่าวคือ สัมภาษณ์ในเดือนมีนาคม 2554 “ในรอบ 1 เดือน ก่อนวันสัมภาษณ์ ” คือ ระหว่าง วันที่ 1 – 28 กุมภาพันธ์ 2554

2) ในรอบ 12 เดือน ก่อนวันสัมภาษณ์ หมายถึง ระยะเวลานับย้อนหลังจาก เดือนที่สัมภาษณ์ไป 12 เดือน กล่าวคือ สัมภาษณ์ในเดือนมีนาคม 2554 “ในรอบ 12 เดือน ก่อนวันสัมภาษณ์ ” คือ ระหว่าง วันที่ 1 มีนาคม 2553 ถึงวันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2554

5. คำจำกัดความ

1) สวัสดิการการรักษาพยาบาล

หมายถึง สวัสดิการที่ได้รับเกี่ยวกับการรักษา พยาบาลเมื่อเจ็บป่วย ได้แก่ ค่ายา ค่าห้องพักใน สถานพยาบาล รวมถึงค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับอุปกรณ์ เครื่องใช้ วัสดุที่ทำหน้าที่แทนอวัยวะที่ประสบ อันตราย ซึ่งรัฐบาล หรือเอกชนเป็นผู้ให้

2) ประเภทของสวัสดิการการรักษาพยาบาล

หมายถึง สวัสดิการข้าราชการ/ข้าราชการ บำนาญ/พนักงานรัฐวิสาหกิจ สวัสดิการจัดโดยนายจ้าง ประกันสังคม กองทุนเงินทดแทน บัตรประกันสุขภาพ (บัตรทอง) และประกันสุขภาพกับบริษัทประกัน

3) การ เจ็บป่วย

หมายถึง การ เจ็บป่วยทุกชนิด ซึ่งอาจจะ เป็นเพราะโรคหรือเหตุอื่นที่ทำให้รู้สึกไม่สบาย การบาดเจ็บจากอุบัติเหตุหรือถูกทำร้าย รวมทั้งผู้ที่ ป่วยเป็นโรคเรื้อรังหรือโรคประจำตัว

4) การ เจ็บป่วยหรือรู้สึกไม่สบาย

หมายถึง การป่วยตั้งแต่ป่วยเล็กน้อย จนกระทั่งถึงป่วยหนัก การที่รู้สึกตัวว่าไม่สบาย เพราะโรคหรือเหตุอื่นที่ทำให้รู้สึกเช่นนั้น

5) การได้รับบาดเจ็บหรือประสบอุบัติเหตุ

หมายถึง การที่ร่างกายเกิดบาดเจ็บหรือ เจ็บปวดเนื่องจากเหตุภายนอก หรือจากเหตุที่ เกิดขึ้นโดยไม่ได้คาดคิด เช่น พลัดตกหกล้ม ของ มีคมบาด / ทิ่ม / แทะ การตกจากที่สูง ตกต้นไม้ อุบัติเหตุจากยานพาหนะ การต่อสู้ การถูกทำร้าย ร่างกายและเหตุการณ์รุนแรงต่าง ๆ

6) โรคเรื้อรัง

หมายถึง โรคที่มีผลก่อให้เกิดความผิดปกติ ความบกพร่อง หรือความไม่สมบูรณ์ของร่างกาย โดยผลที่อาจตามมา คือ มีความพิการเหลืออยู่ ไม่สามารถแก้ไขให้ดีขึ้นได้ จำเป็นต้องมีการดูแล จากผู้ที่มีความรู้อย่างถูกต้อง เพื่อฟื้นฟูสภาพให้ สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ตามสภาพของการเจ็บป่วยนั้น

7) โรคประจำตัว

หมายถึง โรคที่ป่วยติดต่อกันตั้งแต่ 3 เดือนขึ้นไป แล้วรักษาไม่หาย ต้องทำการรักษา ต่อไป(สามารถรักษาให้หายได้)

8) ซื้อ / หายากินเอง

หมายถึง การซื้อหรือหายาแผนปัจจุบัน แผนโบราณ หรือยาสมุนไพรมาเพื่อบำบัดรักษา

ด้วยตนเอง การซื้อยากินเอง รวมถึงการซื้อยาจาก ร้านขายยาซึ่งในร้านอาจมีเภสัชกรแนะนำหรือไม่ก็ ตาม การที่ผู้ปกครองซื้อยามารักษาเด็ก การซื้อยา โดยเคยรู้ซื้อยาจากหมอ เป็นต้น

9) ยาแผนโบราณ

หมายถึง ยาที่ใช้ในการบำบัดโรคโดยอาศัย ความรู้จากตำรายาแผนโบราณ ซึ่งได้จากการเรียน สืบต่อกันมา หรือยาที่ได้รับอนุญาตให้ขึ้นทะเบียน ดำรับยาเป็นยาแผนโบราณ (พระราชบัญญัติ พ.ศ. 2510 และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม) ยาเหล่านี้เป็นยาสำเร็จรูป (มีเลขทะเบียน จดาก คำอธิบาย) มีหลายรูปแบบ เช่น ยาน้ำ ยาผง ผง ลูกกลอน จี๊ฟง ครีม เจล ยาเม็ด ยาแคปซูล เป็นต้น รวมทั้งยาสมุนไพร/ ยาตำรับที่ผู้ประกอบการโรคศิลปะสาขาการแพทย์ แผนไทยประเภทเวชกรรมไทย หรือผู้ประกอบการ โรคศิลปะสาขาการแพทย์แผนไทยประยุกต์จ่ายให้ ผู้ป่วยเฉพาะราย

10) ยาสมุนไพร/สมุนไพร

หมายถึง ยาที่ได้จากพืช เช่น พืช สมุนไพรต่างๆ สัตว์ เช่น อวัยวะต่างๆ จากสัตว์ หรือแร่ (แร่ธาตุ) ซึ่งมีได้ผสม ประจุ หรือแปรสภาพ (เป็นยาสำเร็จรูป) รวมถึง ยาต้ม ยาอบ ยาอาบ ยาแช่ ยาฝน ยาพอก ลูกประคบ

11) หมอพื้นบ้าน

หมายถึง ผู้ที่มีความรู้ที่ได้รับสืบทอด ต่อกันมาหรือจากบรรพบุรุษในการดูแลสุขภาพ หรืออาการเจ็บป่วยเบื้องต้นในชุมชน โดยใช้ยา สมุนไพร พิธีกรรม การนวด เป็นต้น

12) แพทย์แผนไทย / แพทย์แผนโบราณ

หมายถึง ผู้ประกอบโรคศิลปะสาขา การแพทย์แผนไทย ประเภทเวชกรรมไทย เกษัตริกรรมไทย ผดุงครรภ์ไทย นวดไทย หรือ ผู้ประกอบโรคศิลปะสาขาการแพทย์แผนไทย ประยุกต์

13) ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสุขภาพ

หมายถึง องค์ความรู้ ความคิด ความเชื่อ และความชำนาญ ในการดูแลสุขภาพโดยอาศัย ความรู้ที่ได้สั่งสม ถ่ายทอด และพัฒนาสืบต่อกันมา ในท้องถิ่น ซึ่งรวมถึง การแพทย์แผนไทย การแพทย์พื้นบ้าน และการแพทย์ทางเลือกที่ ประชาชนและชุมชนใช้ในการดูแลสุขภาพอย่าง สอดคล้องกับท้องถิ่นนั้นๆ ด้วย

14) เจ้าหน้าที่สถานีนามัย/ศูนย์บริการ

สาธารณสุข / ศูนย์สุขภาพ ชุมชน / โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพ.สต.)

หมายถึง เจ้าหน้าที่สาธารณสุขที่ทำหน้าที่ รักษาพยาบาลผู้ป่วยในระดับตำบล ซึ่งได้แก่ ผู้ที่สำเร็จ การศึกษาหรือได้รับการอบรมให้มีความรู้ทางด้าน สาธารณสุขชุมชน บุคลากรเหล่านี้มีหน้าที่ ความรับผิดชอบในการดูแลรักษาพยาบาลโรค ที่ไม่มีความซับซ้อนมากนัก

15) สถานีนามัย / ศูนย์บริการสาธารณสุข

หมายถึง หน่วยบริการสาธารณสุขระดับตำบล หรือระดับหมู่บ้านทั่วไปที่อยู่ใกล้ชุมชนมากที่สุด ครอบคลุมประชากรประมาณ 1,000 – 5,000 คน การให้บริการจะเน้นการส่งเสริมสุขภาพป้องกันโรค และรักษาพยาบาล โดยสถานีนามัยจะตั้งอยู่นอกเขต เทศบาล ส่วนศูนย์บริการสาธารณสุขจะตั้งอยู่ใน เขตเทศบาลและกรุงเทพมหานคร

16) ศูนย์สุขภาพชุมชน

หมายถึง สถานพยาบาลปฐมภูมิ (Primary Care Unit หรือ PCU) ที่พัฒนาภายใต้โครงการ สร้างหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า ที่ได้รับมอบหมาย ให้เป็นสถานพยาบาลใกล้บ้าน ใกล้ใจ ประจําครอบครัว ประชาชน โดยต้องมีความพร้อมในการให้บริการทาง การแพทย์และสาธารณสุข ที่ประยุกต์ทั้งทางด้าน การแพทย์ จิตวิทยาและสังคม ทำหน้าที่ให้บริการทั้ง ส่วนที่เป็นการรักษาพยาบาล การส่งเสริมสุขภาพ การป้องกันโรคและการฟื้นฟูสภาพ ที่เป็นลักษณะ การให้บริการแบบผู้ป่วยนอกการให้บริการที่บ้านและ บริการในชุมชน ไม่รวมบริการที่ดูแลสุขภาพเฉพาะ เฉพาะ ตั้งอยู่ในที่สามารถเดินทางไปใช้บริการได้ สะดวกภายใน 30 นาที มีบุคลากร เครื่องมือ อุปกรณ์ และการจัดการตามเกณฑ์มาตรฐาน มีประชากรที่ขึ้น ทะเบียนที่ชัดเจน และรับผิดชอบดูแลประชากรไม่เกิน 10,000 คนต่อหน่วย โดยการจัดการอาจจัดบริการเป็น หน่วยบริการปฐมภูมิที่เป็นสถานพยาบาลเดียว หรือ จัดเป็นเครือข่ายบริการปฐมภูมิ ที่มีหน่วยบริการย่อย รวมกันให้บริการ

17) โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพ.สต.)

หมายถึง สถานีนามัยที่ยกระดับให้เป็น โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล โดยในปี 2553 นี้ จะมีสถานีนามัย 2,000 แห่ง ที่เป็น รพ.สต. ที่เหลือ อีก 7,750 แห่ง ดำเนินการในปีต่อไปจนครบถ้วน ทั่วประเทศ รพ.สต. จะให้บริการด้านสุขภาพแก่ ประชาชนในตำบล ให้ประชาชนและผู้บริการได้เข้า มามีส่วนร่วมในการดูแลสุขภาพของตนเอง

18) โรงพยาบาลชุมชน

หมายถึง หน่วยบริการสาธารณสุขที่ให้ บริการด้านการแพทย์และสาธารณสุขระดับอำเภอ หรือกิ่งอำเภอ มีเตียงสำหรับผู้ป่วยตั้งแต่ 10 เตียงขึ้นไป จนถึง 150 เตียง ครอบคลุมประชากรตั้งแต่ 10,000 คนขึ้นไป มีแพทย์และเจ้าหน้าที่ สาธารณสุขอื่นๆ ปฏิบัติงานประจำ การให้บริการ จะเน้นหนักในการรักษา พยาบาลมากกว่า สถานบริการในระดับต้น

1 9) โรงพยาบาลทั่วไป

หมายถึง โรงพยาบาลที่ตั้งอยู่ในระดับ จังหวัด หรืออำเภอขนาดใหญ่ และมีขนาดจำนวน เตียงผู้ป่วยตั้งแต่ 200 – 500 เตียง

20) โรงพยาบาลศูนย์

หมายถึง โรงพยาบาลในระดับจังหวัดที่มี ขนาดเกิน 500 เตียงขึ้นไป และมีแพทย์เฉพาะสาขา ต่าง ๆ ครบถ้วน

21) โรงพยาบาลสังกัดอื่นของรัฐ

หมายถึง โรงพยาบาลที่อยู่สังกัดกรมต่าง ๆ ของกระทรวงสาธารณสุข เช่น โรงพยาบาลเลิศจิน หรือสังกัดหน่วยงานอื่น ๆ นอกกระทรวงสาธารณสุข เช่น รพ.กลาง รพ.ตำรวจ เป็นต้น

22) การส่งเสริมสุขภาพ

หมายถึง การใช้บริการด้านต่างๆ สำหรับ ส่งเสริมสุขภาพ เพื่อให้มีสุขภาพที่ดีขึ้น (ไม่ใช่เกิด จากการเจ็บป่วย) อาทิเช่น การไปรับการฉีดวัคซีน การไปฝากครรภ์ / ตรวจครรภ์ การไปรับบริการ วางแผนครอบครัว การตรวจสุขภาพ การตรวจคัด กรองโรค การไปรับบริการป้องกันโรคในช่องปาก การไปรับยาบำรุง และการไปรับบริการปรับเปลี่ยน พฤติกรรมที่มีความเสี่ยงต่อสุขภาพ (ลดน้ำหนัก อดบุหรี่ ฯลฯ) เป็นต้น

23) การเข้าพักรักษาตัวในสถานพยาบาล

หมายถึง การที่ผู้ป่วยต้องนอนค้างคืนใน สถานพยาบาลเพื่อรักษาตัว ไม่ว่าจะเกิดด้วยสาเหตุ ใดก็ตาม

24) ความจำเป็นทางสุขภาพที่ไม่ได้รับ

การตอบสนอง

หมายถึง ความจำเป็นที่ผู้ป่วยหรือ ผู้รับบริการทางสุขภาพ ต้องการรักษาหรือใช้บริการ แต่ไม่สามารถรักษาหรือใช้บริการได้ตามที่ต้องการ